

Bibeln och musiken

Av René Kieffer

Den föreliggande artikeln vill i korthet behandla den vokala och instrumentala musiken samt de sammanhang där den förekommer i Bibeln. Det som står i centrum är musikens funktioner och dess teologiska dimensioner.

1. I VILKA SAMMANHANG FÖREKOM MUSIK?¹

A. Profana sammanhang

I 1 Mos. 4:21 sägs om Juval att "han blev stamfar till alla som spelar lyra och flöjt". I äldre bibliska berättelser förekommer musik i olika profana sammanhang. Enligt 1 Mos. 31:27 fanns det avskedsfester, där man framförde sånger, "med tamburin och lyra", och enligt Dom. 11:34 togs Jefta emot i sitt hem av sin dotter "med tamburin och dans". De rika som inte brydde sig om Gud berusade sig och i deras hus "hörs lyra och harpa, tamburin och flöjt" (Jes. 5:12). I motsats till dem arbetar det enkla folket och sjunger sina sånger. Några av dem är bevarade, bl.a. den gamla "brunnnsången" i 4 Mos. 21:17f, som ofta förekommer i judisk tradition: "Flöda du brunn! Besjung den, brunnen som furstar grävde, som de främsta i folket har öppnat med spira och härskarstav". Kanske anspelar Jesus på den i Joh. 4:7-14. Andra arbetssånger är väktarens sång i Jes. 21:11f: "Väktare, när tar natten slut? Väktaren svarar: 'Morgonen har kommit, ändå är det natt. Vill ni fråga mer, kom tillbaka igen'". I Jer. 48:33 nämns vintramparnas skörderop: "Glädjen och jublet är borta från trädgårdarna, från Moabs land. Jag har tömt presarna på vin, ingen trampar längre druvorna. Skörderopen har tystnat" (se också Jer. 25:30).

Men det är vid kriget musiken spelar en särskilt viktig roll. Det fanns troligen vandrande krigssångare, såsom vi ser i 4 Mos. 21:27-30. Två kvinnor förhålligade Israels seger: Mirjam som efter uttåget ur Egypten tog sin tamburin och ledde segersången (2 Mos. 15:20f.) och profetissan Debora som med en sång firade segern över Jabin (Dom 5).

¹ Se särskilt lexikonartiklarna av Kilmer-Foxvog, Matthews och Werner.

B. I samband med kulten

I israelisk kult spelade musiken troligen inte någon viktig roll i äldre tider. Men under Salomos tid och senare utvecklades den och man kom att använda professionella musiker. När prästen Sadoq och profeten Natan smorde Salomo till kung, stötte musiker i horn och folket ropade: "Leve kungen" (1 Kung. 1:34, 39f.). Om Salomo sägs det att han skaffade sig sångare och sångerskor (Pred. 2:8).

Före Salomo uppfattades kung David som en skicklig spelare av lyra (1 Sam. 16:16-18; jfr 19:9). Hans betydelse vid organisationen av tempelliturgi i 1 Krön. 15-16 är nog en delvis tillagd rekonstruktion, liksom många psalmer som tillskrivs honom. Men det går inte att helt förneka hans betydelse för den sakrala liturgi som utformades, troligen efter kananeisk förebild. Enligt 1 Krön. 15:16 befallde han de främsta bland leviterna "att låta sina ämbetsbröder sångarna göra tjänst med musikinstrument: harpor, lyror och cymbaler. De skulle spela på dem och låta glädjesången ljuda". Det är värt att uppmärksamma att musiken i kulten framför allt skulle uttrycka glädje. Men David förknippas i psalmerna också med sorg och klagan inför olyckor som drabbat honom, t.ex. i Ps. 3-7, 16f. Överhuvudtaget tillskriver psalmerna honom de mest skiftande känslor en människa kan ha inför sin Gud (se nedan).

Vi kan förutsätta att man i tempelkulten nyttjade trumpeter på festdagar, medan man offrade brännoffer och gemenskapsoffer (4 Mos. 10:10). Jublen till Herrens ära uttrycktes med hjälp av trumpeter och horn (Ps. 98:6). Under Hiskias tid lär folket ha prisat Gud med glädje i samband med offren, medan leviterna använde cymbaler, harpor och lyror och prästerna trumpeter (se 2 Krön. 29:20-30).

Efter exilen tog sångare av Asafs släkt ansvar för kulten, vilket också kommer till uttryck i psalmernas överskrifter, som är bevarade. En del psalmer visar upp den struktur som kännetecknas av refränger och acklamationer, som ett upprepat "Halleluja!" eller "Tacka Herren!". Texten delas in i strofer och nyttjar poetiska parallella uttryck, som kunde anförtras olika sångare.

2. MUSIKENS FUNKTIONER

Musiken i Bibeln ackompanjerar människornas känslor vid livets olika skeenden. Därför har den många funktioner.

Den kan uttrycka glädjen i kultiska sammanhang, såsom i många psalmer. Dansen kan förstärka musikens verkan, som när David dansar inför arken (2 Sam. 6).

Musiken gör familjemöten till fester (1 Mos. 31:27; Luk. 15:25). Den används såväl vid bröllop som vid dryckeslag (Höga Visan, Jes. 5:12; 24:8f).

Vid hovet skapar den feststämning (se 2 Sam. 19:35; Pred. 2:8).

Hjältar blir mottagna med musik (Dom. 11:34; 1 Sam. 18:6). Kungar blir installerade i sin kungliga värdighet under ljudet av olika instrument (1 Kung. 1:39f. ; 2 Kung. 11:14; 2 Krön. 13:14). Under krig är det vanligt med uppmuntrande höga ljud (Dom. 7:18-20; 2 Krön. 20:28).

Musiken och dansen skapar en kollektiv glädje i arbetet (4 Mos. 21:17; Dom. 9:27; Jes. 16:10; Jer. 31: 4-7). Den kan i vissa sammanhang också ha en magisk eller avskräckande verkan (2 Mos. 28:35; Jos. 6:4-20; 1 Sam. 28:3ff.; 2 Kung. 3:15ff).

Naturligtvis uttrycker musiken också sorg och klagan (2 Sam. 1:17-27; 2 Krön. 35:25; Klag; Matt. 9:23).

3. KORT OM VOKAL OCH INSTRUMENTAL MUSIK

Studiet av orientalisk sång, både i judiska och kristna församlingar av idag, har hjälpt forskarna att få en ungefärlig uppfattning om bibliska melodier och rytmer. Man får härvid inte glömma att även bibeltexterna sjöngs på ett rytmiskt sätt.²

Jämförande text- och bildstudier samt arkeologiska fynd har gjort det möjligt att grovt beskriva de olika instrument som nämns i Bibeln.³

Bland *blåsinstrumenten* är det *shôfâr*, tillverkat av ett vädurhorn, som oftast nämns i Bibeln. Det var enkelt och framkallade enbart två eller tre toner. Det användes särskilt för att sammankalla folket eller för att varna mot en hotande fara i krigstid (se Dom. 3:27; 6:34). Det hade sin givna plats i tempelkulten och förekommer även idag i synagogor.

Trumpeten, *ch^atsôts^erâh*, var troligen kort och rak, gjord av brons eller av silver. Den frambringade höga toner, fyra eller fem. Dess användning som larmsignal eller för att sammankalla folket beskrivs i 4 Mos. 10:2-10.

Flöjten, *chalîl*, bestod av två skilda pipor av vassrör eller metall och var det vanligaste blåsinstrumentet. Den förekom vid fester (Jes. 5:12) men också i kultiska sammanhang (Jes. 30:29). Den nämns vid Sauls möte med profeterna (1 Sam. 10:5).

Bland *stränginstrumenten* märks särskilt *kinnôr*, den s.k. "Davidsharpan" som i själva verket var ett slags lyra (se 1 Mos. 31:27), och *nâbâl*, en liten bärbar harpa. Den kunde ibland omfatta tio strängar (Ps. 33:2; 144:9). Man använde *kinnôr* såväl i kulten som i profana sammanhang, *nâbâl* däremot nästan uteslutande som kultinstrument. I 1917 års översättning kallas det för "psaltaren", utifrån Septuaginta, den grekiska översättningen av Gamla testamentet.

² Den intresserade läsaren hänvisas här särskilt till rekonstruktionerna i lexikonartiklarna av Gerson-Kiwi och Werner.

³ Se lexikonartiklarna av Riesenfeld, Kilmer-Foxvog, Jones och Bayer. Se också monografin av Braun.

Bland *slaginstrument* betecknar ordet *tôf* troligen trummor av olika format: pukor och tamburiner. Det nämns i samband med Mirjams segersång i 2 Mos. 15:20. Tamburiner användes både i kultiska och profana sammanhang. Cymbaler, *tsälts^elîm*, gjorda av två metallskivor, förekom huvudsakligen i kulten. Kanske kunde de ha olika format, se Ps. 150:5.

Man använde också bjällror eller skällror, *m^ena'an'îm*, troligen ett s.k. sistrum av metall, som klingade när man skakade det (se 2 Sam. 6:5).

I Nya testamentet omnämns sång och musikinstrument mera sällan. Enligt Mark 14:26 par. sjöng Jesus vid påsktiden med sina lärjungar den judiska lovsången, *hallel*, som omfattar Ps. 113-118. Vid sorg spelades flöjt enligt Matt. 9:23. I kristna gudstjänster var man van att sjunga, se Apg. 16:25; 1 Kor. 14:15,26; Kol. 3:16; Ef. 5:19. Däremot avstod man, som i dåtida judiska synagogor, från instrument. Paulus verkar även indirekt kritisera hedniska kulturer med deras ekande brons och skrällande cymbaler, 1 Kor. 13:1. Men under inflytande av Gamla testamentet förekommer harpor i den himmelska musiken enligt Upp. 5:8; 14:2; 15:2. Vid den yttersta dagen hör man basunstötter (Matt. 24:31; 1 Tess. 4:16; 1 Kor. 15:52 och i Uppenbarelsebokens visioner), troligen i anslutning till Gamla testamentets texter om Herrens dom över sina fiender.

Vi har alltså följande instrument i Nya testamentet: flöjten, cymbalen, den ekande bronzen, basunen (eller trumpeteten) och harpan.

4. MUSIKENS TEOLOGISKA DIMENSIONER

Hur musiken verkar, ”vilken medveten och omedveten roll den spelat för människor, vilka funktioner den haft, därom vet vi ofta inte särskilt mycket”, skriver Anders Ekenberg.⁴ Och han fortsätter: ”Egentligen är det naturligt; den kristna kyrkan har ju använt sig av musik i sin gudstjänst långt innan den börjat fråga sig varför och till vad ’nyttan’”. Samma sak skulle man kunna säga om musiken i Bibeln, både i profana och i sakrala sammanhang.

Musiken är något mänskligt och universellt. Människan är inte enbart ett ”förnuftigt djur” eller ett ”politiskt djur”, såsom den västerländska filosofin efter Aristoteles påstått. Hon är också ett djur som använder sig av symboler och mycket annat irrationellt, särskilt i konsten.⁵ Därför förblir musiken på många sätt hemlighetsfull i sin verkan.

När Bibeln använder musiken i gudstjänsten är det förutsatt att människan som är skapad till Guds avbild har ett speciellt förhållande till sin skapare. Israels folk uppmuntrades att dagligen flera gånger upprepa bönen: ”Du skall älska Herren, din Gud, av hela ditt hjärta, med hela din själ och

⁴ Ekenberg, sid. 5.

⁵ Se Cassirer.

med all din kraft” (5 Mos. 6:5). *Musiken är i gudstjänsten ett medel att förstärka människans inriktning mot Gud, tack vare Guds Andes kraft.*

I psalmerna förekommer flera gånger uppmaningen att sjunga till Herrens ära ”en ny sång” (Ps. 33:3; 40:4; 96:1; 98:1; 144:9; 149:1). Man skulle kunna vara frestad att tolka det så att en ny typ av musik hade kommit till. Men troligen menade psalmisten något helt annat: att han och hans församling ville stå inför Gud med ett förnyat sinne. Även profeten Jeremias talade om förnyelse, om ett nytt förbund (Jer. 31:31-34), något som synoptikerna anknyter till i samband med nattvardsinstitfelsen, se Mark. 14:24par. I Uppenbarelseboken sjunger den himmelska församlingen en ny sång (Upp. 5:9; 14:3). Där är det klart att det eskatologiska nya, som händer i kristna sammanhang, kommer från den uppståndne Kristus som gör allting nytt (Upp. 21:5). Det ”nya” handlar alltså om en speciell närhet till den Gud man lovsjunger. Med hjälp av denna tro belyses i Bibeln också mänsklig glädje och sorg i vardagen.

Utifrån detta perspektiv skulle jag nu kort vilja beskriva olika sånger i Psalmerna, Klagovisorna, Höga Visan, Lukasevangeliets barndomsberättelser och Uppenbarelseboken.

A. Psalmerna

De psalmer som har ett omkväde återspeglar tydligt församlingens svar på det budskap som en eller flera sångare lade fram i psalmens huvudtext. I Ps. 136 anger de tre första verserna temat: ”Tacka Herren, ty han är god, evigt varar hans nåd”. Sedan sjungs om Guds olika under, både när han skapade världen och när han förde Israel ut ur Egypten. Varje ny aspekt bejakas av församlingen med omkvädet ”evigt varar hans nåd”.

I andra psalmer nöjde församlingen sig med att ropa ”Halleluja!” i början och i slutet (Ps. 146-150), eller kanske även efter olika verser som prisade Gud för alla hans verk. Försångaren gick gärna igenom skapelseberättelserna, men också allt det som Gud hade gjort mot sitt folk (Ps. 146-148). Att sjunga Herrens lov förstärker församlingens kollektiva medvetande om att stå inför den Gud som skapat himlen, änglarna, jorden, havet och bergen, alla djur och plantor. Det är en god Gud som Israel står inför, som bryr sig om sitt folk. Att sjunga tillsammans skapar ett enat folk.

När det saknas omkväden har vi svårare att se hur psalmerna sjöngs, men det är troligt att även de kunde användas i tempelliturgin.

De psalmer som tillskrevs David gav folket tillfälle att identifiera sig med kungen i sorg, bitterhet och glädje. I Ps. 138 prisar David Gud som är trofast och god. Han har gjort långt mer än han lovat. Han är hög, men ser också de låga. När David drabbats av nöd, har Gud bevarat honom. Han har hjälpt honom mot hans fiender. I Ps. 139 framhäver David att Gud omger honom på alla sidor, hans kunskap övergår Davids förstånd. Han är medveten om att Gud skapat honom i moderlivet och ber Herren rannsaka ho-

nom, men också hjälpa honom mot hans fiender. Liknande tankar uttrycks i Ps. 140. När körledaren sjöng dessa psalmer i Davids namn, kunde församlingen lätt identifiera sig med sin ledares stora tacksamhet och hans bön om beskydd mot det onda.

Davids svek är kända i Bibeln, men också hans djupa ånger som kommer till uttryck i t.ex. Ps. 38 och Ps. 51. Den rening från synden som han ber om kan folket också göra till sin bön.

Davids klagan, "Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?", i Ps. 22:2 har folket all anledning att stämma in i, när det inte längre kan se hur Gud skyddar Israel i dess nöd. Men mot denna förtvivlan kan det ta till sig det förtröstansfulla budskapet i nästa psalm: "Herren är min herde, ingenting skall fattas mig ... Inte ens i den mörkaste dal fruktar jag något ont" (Ps. 23:1,4).

Vallfärdssångerna Ps. 120-134, av David eller andra psalmister, förutsätter ett folk som gläds över att komma till Herrens tempel i Jerusalem. När människorna är långt borta, vid Babylons floder, gråter de när de tänker på Sion och dess speciella nådegåvor (Ps. 137). "Liksom bergen omger Jerusalem, så omger Herren sitt folk" (Ps. 125:2).

Vi ser alltså att psalmerna är ett uttryck för kroppens och själens djupaste tacksamhet, glädje och sorg inför Gud.

B. Klagovisorna

Israels prövningar kommer ännu tydligare till uttryck i Klagovisorna, som har tillskrivits profeten Jeremias, men i många stycken avviker från hans teologi. De har troligen författats i Palestina. När Jerusalem år 587 f. Kr. erövrades av babyloniska trupper, uppkom hos folket en otröstlig förtvivlan. Den klagosång som David uppstämde över Sauls och Jonatans död, utvidgas i Klagovisorna till att omfatta en hel stad, Jerusalem. De fyra första psalmerna är på olika sätt strukturerade efter de 22 hebreiska bokstäverna. I den katolska liturgin på Långfredagen använder man dessa hebreiska bokstäver som musikalisk inledning till varje sång. Det är inte otänkbart att den gregorianska musiken byggt vidare på tidigare hebreiska melodier.

Jerusalem är en sårad stad; barn, unga och gamla, präster, profeter och kungar känner tröstlöshet. Det allraheligaste, Templet, har vanhelgats. Tilltron till Guds förmåga att skydda Israel är i dessa klagovisor ifrågasatt, men mitt i denna förtvivlan finns också förkunnelsen om Guds barmhärtighet.

"Ack, övergiven ligger hon, den förr så folkrika staden. En änka liknar hon, hon som var främst bland folken"; så börjar den första sången. Sången understryker Jerusalems egen skuld: "Svårt har Jerusalem syndat, därför väcker hon avsky. De som ärat henne visar nu förakt då de ser henne naken. Hon suckar, hon vänder sig bort. Orenhet fläcker hennes släp" (Klag. 1:8f.). Det personifierade Jerusalem ropar till Gud: "Se, Herre, se hur föraktad jag är" (1:11). Staden kommenterar själv: "Herren har gjort rätt, ty jag (Jerusa-

lem) trotsade hans bud” (1:18).

På liknande sätt sägs i andra sången: ”Ack, i sin vrede har Herren höljt det sköna Sion i mörka moln. Från himlen ner till jorden har han slungat Israels härlighet. Han skonade inte sin fotapall på sin vredes dag” (2:1). Samtidigt uppmuntrar sångaren folket: ”Herrens nåd tar inte slut, hans barmhärtighet upphör aldrig. Varje morgon är den ny – stor är din trofasthet” (3:22).

Gud ensam kan skänka Jerusalem omvändelsens nåd. Staden bör besinna sig och vända tillbaka till sin Gud. ”Låt oss pröva och rannsaka vad vi gjort och återvända till Herren. Låt oss lyfta våra händer och hjärtan till Gud i himlen. Vi har syndat och trotsat dig, och du har inte förlåtit” (3:40-42). Sångaren vill att folket skall fortsätta att hoppas på Gud, även när han verkar ha förkastat Jerusalem: ”För oss åter till dig, så vänder vi åter. Herre, låt allt på nytt bli som förr” (5:21).

C. Höga Visan

Som bekant har judar och kristna varit tveksamma inför den erotiska kärlek som beskrivs i Höga Visan. Genom att tolka den allegoriskt om kärleken mellan Gud och hans utvalda folk eller om Kristus kärlek till hans kyrka har man lyckats göra den mer användbar. Men allt fler forskare accepterar att den till stor del bygger på folkliga sånger om den mänskliga kärleken mellan man och kvinna. En del understryker just den trofasta kärleken. Den mänskliga kärlek som beskrivs i Höga Visan kan uppfattas som en kommentar till Guds skapelse, så som den beskrivs i 1 Mos. 2:23f.⁶

De folkliga sångerna byggde naturligtvis på de rytmer och melodier som då var spontana uttryck för kärlekens känslor, troligen också med hjälp av olika instrument. Även om vi inte vet hur denna musik ljöd, så är det inte förvånansvärt att Höga Visan i västerländsk musik, från Palestrina till idag, så ofta blivit tonsatt.

Sångernas sång, som tillskrivs Salomo, börjar intensivt med kvinnans önskan: ”Kysisar vill jag dricka ur hans mun! – Din kärlek är ljuvare än vin ... Ta mig med, låt oss skynda, för mig, konung, till ditt rum. Vi skall jubla och glädjas över dig och prisa din kärlek högre än vin. Med rätta älskar de dig” (Höga Visan 1:2,4). Han å sin sida besjunger hennes skönhet: ”Vid ett sto i faraos spann vill jag likna dig, min älskade. Dina vackra kinder smyckas av hängen, din hals av pärlor ... Vad du är skön, min älskade, vad du är skön! Dina ögon är duvor” (1:9f.,15).

Hon beskriver den lockelse hon utövar på honom: ”När kungen ligger på sin bädd sprider min nardus sin doft. Min vän är som knytet med myrra, som vilar mellan mina bröst. Min vän är en klase hennablom i En-Gedis vingårdar”(1:12-14). Hon är sjuk av kärlek (2: 5). Hon blir glad när hennes vän

⁶ Se Inledningen till Höga Visan i *Traduction Oecuménique de la Bible*, sid. 1617-1619.

kommer, springande över bergen (2:8). Han ropar på henne att komma ut ur sitt rum: "Vintern är över, regntiden är förbi. Marken täcks av blommor, sångens tid är inne, turturduvan hörs i vårt land. Fikonträdet får kart, vinstocken går i doftande blom. Kom, min älskade, min vackra flicka, kom ut!" (2:10-13). På detta svarar hon: "Min vän är min och jag är hans, han som vallar sin hjord bland liljor ... På min bädd om natten söker jag den jag har kär. Jag söker men finner honom inte" (2:16; 3:1).

På ett uttrycksfullt sätt beskrivs mannens och kvinnans kärlek som ett ständigt sökande, som en känsla i harmoni med hela naturen. I den femte sången vill den älskade komma in i hennes rum, men försvinner sedan och tvingar henne att söka efter honom. En kör kommenterar hennes beteende: "Vad skiljer din vän från andra, du skönaste bland kvinnor?" (5:9). Detta ger henne och honom tillfälle att än en gång beskriva varandras skönhet (5:10-7:9). När föreningens stund kommer, sjunger hon: "Bär mig som ett sigill vid ditt hjärta, som ett sigill vid din arm. Stark som döden är kärleken, lidelsen obeveklig som graven. Dess pilar är flammande eld, en ljungande låga. Mäktiga vatten kan inte släcka kärleken" (8:6f.).

Dessa intensiva sånger som på ett subtilt sätt beskriver olika etapper i kärlekens utveckling är präglade av en djup erotisk glädje. De bejakar implicit skapelsens skönhet.

D. Lukasevangeliets barndomsberättelser

Lukas uppmärksammar i sitt evangelium och i Apostlagärningarna Jerusalem och dess tempel: det är i den heliga staden med dess tempel som Jesu uppdrag får sin fullbordning (Luk. 24:47-53). I Apostlagärningarna går missionsuppdraget från Jerusalem till "hela Judeen och Samarien och ända till jordens yttersta gräns" (Apg. 1:8). Upprepade gånger visar Lukas i sitt dubbla verk sitt intresse för bönen i templet (Luk. 1-2; 24:53; Apg. 2:46; 3:1). Det är därför inte förvånande att han i barndomsberättelserna återger flera sånger som anknyter till sådana judiska böner som en judekristen församling lätt kunde ta till sig. Kanske sjöngs de i en tidigare version av en kristen palestinsk församling.⁷ I så fall har Lukas tillämpat en av dem på Jesu mor och en annan på Döparen.

Marias lovsång anknyter till flera gammaltestamentliga texter, i synnerhet till Hannas lovsång i 1 Sam. 2:1-10. Maria tackar först Gud för hans nåd mot henne (Luk. 2:46-50). Som representant för Israels folk lovsjunger hon sedan Gud för att han har fullbordat det han lovat sitt folk (2:51-55). Hon understryker Guds mäktiga verk mot de ringa och hans dom över de rika.

Vid Johannes döparens födelse är det hans far Sakarias som fylld av helig ande talar profetiska ord (2:68-80). Han tackar Gud för den annalkande frälsningen. Det som Gud för länge sedan hade lovat genom sina heliga

⁷ Se diskussionerna i kommentarlitteraturen till Lukasevangeliet, t.ex. Marshall, sid. 79.

profeter håller på att förverkligas. Gud kommer i sin barmhärtighet ihåg sina löften till Abraham. Sedan övergår Sakarias till sin sons funktion att bana väg för Herren.

Sakarias lovsång är tänkt som en antecipation av profeten Symeons lovsång, när barnet Jesus bärs fram i templet. Den gamle mannen som väntade på Israels tröst tar barnet i famnen och prisar Gud: "Herre, nu låter du din tjänare gå hem, i frid, som du har lovat. Ty mina ögon har skådat frälsningen som du har berett åt alla folk, ett ljus med uppenbarelse åt hedningarna och härlighet åt ditt folk Israel" (2:29-32). Sakarias profetia anknyter till Gamla testamentets psalmer, Symeons till andra delen av Jesajaboken.

I Luk. 24:47 bejakar den uppståndne Jesus Symeons profetia: "Syndernas förlåtelse genom omvändelse skall förkunnas i hans namn (= Messias) för alla folk, med början i Jerusalem".

Vi vet inte hur de tre sångerna användes i den tidigaste kristna liturgin, men senare har som bekant särskilt Marias lovsång blivit utgångspunkt för otaliga tonsättningar, både i väst och i öst.

E. Den himmelska liturgin i Uppenbarelsboken

För judar och kristna finns ett viktigt samband mellan liturgin på jorden och i himlen. I Uppenbarelsboken förutsätts att den kommande världen börjat med Jesu uppståndelse. Viktigt i sammanhanget är att Johannes andehänryckning äger rum på "Herrens dag" (1:10), dvs. på söndagen, när de kristna kommer ihåg Jesu död och uppståndelse och väntar på hans snara återkomst. Uppenbarelsboken visar hur tidsperioden mellan Jesu uppståndelse och hans återkomst innerst inne hänger samman.⁸

På jorden utspelas olika händelser som följer efter varandra i tiden, men på det hinsides planet är det viktigaste redan förverkligat. Därför firar den himmelska liturgin både det "slaktade Lammet" som uppstod från de döda (Upp. 5) och Gud allhärskaren (kap. 4). De tjugofyra äldste faller ner inför Herren och säger: "Du vår Herre och Gud, är värdig att ta emot härligheten och äran och makten. Ty du har skapat världen och genom din vilja blev den till och skapades den" (4:11). Parallellt med denna tillbedjan av Gud finns de många varelserna kring Guds tron som med hög röst säger: "Lammet som blev slaktat är värdigt att ta emot makten och få rikedom och vishet och styrka och ära och härlighet och lovsång" (5:12). Kulten till Gud och till det slaktade Lammet går in i varandra.

Genom den romerske författaren Plinius vet vi att de kristna i Bithynien i Mindre Asien ca år 111 sjöng "en sång till Kristus som till sin Gud".⁹ Det verkar som om de första kristna gärna beskrev Jesus som Gud i sina sånger eller doxologier. Detta förklarar också den s.k. hymnen till Kristus i Kol.

⁸ Se framför allt Ulfgard, sid. 8-19.

⁹ "carmen Christo quasi deo dicere", *Epistulae* 10,96:7 (Plinius brev till Trajanus).

1:15-20. Även om vi inte med säkerhet kan veta om Uppenbarelsebokens lovsånger eller Kol. 1:15-20 mycket tidigt sjöngs av de kristna, så vittnar de om att man inte tvekade att i liturgin hylla inte enbart Gud utan också Jesus, Guds son.

NÅGRA SLUTSATSER

Det är svårt att belysa ämnet "Bibeln och musiken", eftersom vi inte har direkt tillgång till den musik och de instrument som Bibeln anspelar på. Jag har ovan angett möjliga beskrivningar av instrumenten och antytt att forskare försökt att hypotetiskt rekonstruera musikens rytmer och melodier.

I kapitlet om musikens teologiska dimensioner har jag velat visa hur tron på Gud och senare tron på Kristus har inspirerat till glädje och tacksamhet. Musiken har troligen genomsyrat både kulten och vardagslivet med dess högtider, men också med dess tragik och sorg. Det var inför sin Gud judarna bearbetade sina upplevelser, medan de kristna också sjöng sina sånger till den uppståndne Kristus.

Paulus eller någon av hans lärjungar uppmanar församlingen: "Lär och vägled varandra, med psalmer, hymner och andlig sång, och sjung Guds lov i era hjärtan" (Kol. 3:16; jfr också Ef. 5:19). Denna information om de första kristnas gudstjänster påminner oss om att det var naturligt för dem att överta judiska modeller för sina böner. Samtidigt understryker författaren en viktig teologisk aspekt i Bibeln: de troende skall låta sången klinga i sina hjärtan.

LITTERATURFÖRTECKNING

- Bayer, B., "Music" i *Encyclopaedia Judaica*, vol. 12, 566-571.
Braun, J., *Die Musikkultur Altisraels*, Freiburg-Göttingen 1999.
Cassirer, E., *An Essay on Man*, New Haven 1944.
Ekenberg, A., *Det klingande sakramentet. Om musiken i gudstjänsten*, Älvsjö 1984.
Gerson-Kiwi, E., "Musique", i *Dictionnaire de la Bible, Supplément* 1957, tome 5, 1411-1468.
Jones, I. H., "Musical Instruments", i *The Anchor Bible Dictionary*, 1992, vol 4, 934-939.
Kilmer, A. D., Foxvog, D. A., "Music", i *Harper's Bible Dictionary*, ed. P. J. Achtemeier, Bangalore 1994, 665-674 (= New York 1985).
Marshall, I. H., *The Gospel of Luke. A Commentary on the Greek Text*, Exeter 1978.
Matthews, V. H., "Music in the Bible", i *The Anchor Bible Dictionary*, 1992, vol 4, 929-934.
Plinius, *Epistulae* 10,96.
Riesenfeld, H., "Musik" i *Svenskt Bibliskt Uppslagsverk*, Stockholm 1963, band 2, 178-188.
Traduction Oecuménique de la Bible, Edition intégrale, Paris-Pierrefitte 1988.
Ulfgard, H., *Feast and Future. Revelation 7:9-17 and the Feast of Tabernacles*, Lund 1989.
Werner, E., "Music" i *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, 1962, vol. 3, 457-469.

Summary

This article on “Music in the Bible” deals with the following items:

1. Secular and sacred music.
2. Music’s different functions.
3. Vocal music and musical instruments.
4. Theological aspects in some biblical texts: Psalms, Lamentations, Song of Songs, Luke’s infancy narrative, Revelation.

Faith in God was a source of happiness and thanksgiving. Music was used in festivals but also in the tragic circumstances of daily life. Jews and Christians sang psalms, hymns and spiritual songs to God with gratitude in their hearts (see Col. 3:16f.).